

Επαναχαράσσοντας τα όρια του *ne bis in idem* στις πολλαπλές κυρωτικές διαδικασίες

Η *Jesus Pinhal* κατά *Πορτογαλίας* και η συστηματοποίηση του ελέγχου *idem* και *bis*

άρθρο 4 του Έβδομου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου ΕΣΔΑ – αρχή *ne bis in idem* – παράλληλες ποινικές και διοικητικές κυρωτικές διαδικασίες – αυτοτελής έννοια της «ποινικής» κατηγορίας – κριτήρια Engel – ταυτότητα των ουσιαστών πραγματικών περιστατικών – *idem factum* και όχι *idem crimen* – διάκριση μεταξύ ταυτότητας των πραγματικών περιστατικών και προστατευόμενων εννόμων αγαθών – στοιχείο *bis* – επαρκώς στενός ουσιαστικός και χρονικός σύνδεσμος – συμπληρωματικότητα των κυρωτικών διαδικασιών – προβλεψιμότητα της πολλαπλής κυρωτικής αντίδρασης – συντονισμός των αρμόδιων αρχών – σεβασμός του δεδικασμένου – αποφυγή επανάληψης αποδεικτικών ενεργειών – συνυπολογισμός κυρώσεων – αναλογικότητα του συνολικού κυρωτικού βάρους – διατήρηση και αυστηρότερη συστηματοποίηση της νομολογίας Α και Β κατά *Νορβηγίας* – μη παραβίαση του άρθρου 4 του Έβδομου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου

ΕΔΔΑ, Προσφυγές Νος 48047/15 και 2276/20, Υπόθεση *Jesus Pinhal* κατά *Πορτογαλίας*, απόφαση της 9ης Ιουλίου 2026 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης

Η αρχή *ne bis in idem* βρίσκεται διαχρονικά στο σημείο συνάντησης δύο αντίρροπων απαιτήσεων: αφενός, της προστασίας του προσώπου από την επανάληψη της κρατικής ποινικής καταστολής για την ίδια συμπεριφορά και, αφετέρου, της δυνατότητας των εθνικών εννόμων τάξεων να οργανώνουν περισσότερους, λειτουργικά διακριτούς, κυρωτικούς μηχανισμούς για την αντιμετώπιση διαφορετικών όψεων της ίδιας παραβατικής δράσης. Η ένταση αυτή κατέστη ακόμη εντονότερη μετά την Α και Β κατά *Νορβηγίας*, με την οποία η Ευρεία Σύνθεση δέχθηκε ότι η σώρευση διαδικασιών ποινικού χαρακτήρα δεν προσκρούει κατ' ανάγκην στην απαγόρευση του *bis*, εφόσον αυτές συνδέονται επαρκώς κατ' ουσίαν και κατά χρόνο και συγκροτούν ένα συνεκτικό κυρωτικό σύνολο.

Στην πρόσφατη *Jesus Pinhal* κατά *Πορτογαλίας*, η Ευρεία Σύνθεση επανέρχεται στην προβληματική αυτή με αφορμή την παράλληλη ενεργοποίηση τριών κυρωτικών διαδικασιών – μίας ποινικής και δύο διοικητικών – σε βάρος του ίδιου προσώπου. Η σημασία της απόφασης, ωστόσο, δεν εξαντλείται στην κρίση περί μη παραβίασης του άρθρου 4 του Έβδομου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο επιχειρεί να συστηματοποιήσει με μεγαλύτερη ακρίβεια τα διαδοχικά στάδια εφαρμογής του *ne bis in idem*, διαχωρίζοντας την εξέταση του ποινικού χαρακτήρα των διαδικασιών από το *idem* και το *bis*. Ιδίως ως προς το *idem*, επαναφέρει στο επίκεντρο την ταυτότητα των ουσιαστών πραγματικών περιστατικών, αποσυνδέοντάς την από τον νομικό χαρακτηρισμό και τα προστατευόμενα έννομα αγαθά. Τα τελευταία μεταφέρονται στο πεδίο του *bis*, όπου συνεκτιμώνται για την αξιολόγηση της λειτουργικής συμπληρωματικότητας των επιμέρους διαδικασιών.

Η *Jesus Pinhal* δεν εγκαταλείπει, επομένως, τη νομολογιακή παρακαταθήκη της Α και Β, αλλά επιχειρεί να προσδώσει σαφέστερη δομή και αυστηρότερα εχέγγυα στην εφαρμογή της. Η προβλεψιμότητα της πολλαπλής κυρωτικής αντίδρασης, ο ουσιαστικός συντονισμός των αρμόδιων αρχών, ο σεβασμός των αποτελεσμάτων προηγούμενων κρίσεων και, ιδίως, η αναλογικότητα του συνολικού κυρωτικού βάρους ανάγονται σε κρίσιμες παραμέτρους του ελέγχου. Παραμένει, ωστόσο, στον πυρήνα της προβληματικής ένα θεμελιώδες ερώτημα: μέχρι ποιο σημείο μπορεί ένα δικαίωμα που κατοχυρώνεται ως απαγόρευση δεύτερης δίωξης ή τιμώρησης να συμβιβάζεται με την πραγματική συνύπαρξη περισσότερων διαδικασιών ποινικού χαρακτήρα για τα ίδια ουσιαστικά πραγματικά περιστατικά;

Παρατηρήσεις

Κυριακή Παπαδοπούλου*

Ι. Ιστορικό της υπόθεσης

Με την απόφαση *Jesus Pinhal* κατά *Πορτογαλίας*, η Ευρεία Σύνθεση του ΕΔΔΑ κλήθηκε να εξετάσει, υπό το πρίσμα της αρχής *ne bis in idem* του άρθρου 4 του Έβδομου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, τη διαδοχική εξέλιξη τριών κυρωτικών διαδικασιών σε βάρος του ίδιου προσώπου¹. Η υπόθεση ανέκυψε στο πλαίσιο της δραστηριότητας της Banco Comercial Português (BCP), στο διοικητικό συμβούλιο της οποίας ο Filipe de Jesus Pinhal διετέλεσε μέλος και αντιπρόεδρος, αναλαμβάνοντας τον Αύγουστο του 2007 την προεδρία της εκτελεστικής επιτροπής². Στο επίκεντρο βρέθηκαν πρακτικές που αναπτύχθηκαν κατά τα έτη 1999-2007 και συνίσταντο στη χρηματοδότηση, από την BCP, υπεράκτιων εταιρικών σχημάτων για τη διενέργεια συναλλαγών

* ΜΔΕ, Δικηγόρος

¹ ΕΔΔΑ, *Jesus Pinhal* κατά *Πορτογαλίας* (Προσφυγές Νος 48047/15 και 2276/20), απόφαση της 9ης Ιουλίου 2026 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 1, 12 και 289.

² Ibid, παρ. 13 έως 14.

επί μετοχών της ίδιας της τράπεζας, με αποτέλεσμα την τεχνητή ενίσχυση της χρηματιστηριακής τους αξίας³. Από τις πρακτικές αυτές προέκυψαν ζημιές ύψους περίπου 590 εκατομμυρίων ευρώ, οι οποίες δεν εμφανίστηκαν προσηκόντως στις οικονομικές καταστάσεις της τράπεζας⁴. Η καταγγελία μετόχου στα τέλη του 2007 αποτέλεσε την αφετηρία για την κίνηση, σε παραπλήσιο χρόνο, τριών διακριτών διαδικασιών κατά του προσφεύγοντος: μίας ποινικής και δύο διοικητικών, εκ των οποίων η πρώτη διεξήχθη ενώπιον της Banco de Portugal και η δεύτερη ενώπιον της Comissão do Mercado de Valores Mobiliários (CMVM)⁵.

II. Οι παράλληλες κυρωτικές διαδικασίες

Η πρώτη διοικητική διαδικασία, ενώπιον της Banco de Portugal, αφορούσε, μεταξύ άλλων, την παροχή ανακριβών ή ελλιπών πληροφοριών προς την εποπτική αρχή και την αλλοίωση λογιστικών στοιχείων. Το 2010 επιβλήθηκαν στον Pinhal πρόστιμα συνολικού ύψους 425.000 ευρώ, καθώς και παρεπόμενες κυρώσεις, συνιστάμενες στη δημοσιοποίηση της απόφασης και στον αποκλεισμό του, για επτά έτη, από την άσκηση διοικητικών καθηκόντων σε πιστωτικά ιδρύματα⁶. Η δικαστική αμφισβήτηση των κυρώσεων οδήγησε, ωστόσο, σε διαφορετική τελική έκβαση: μολονότι σε πρώτο βαθμό το ύψος του προστίμου παρέμεινε αμετάβλητο, το Εφετείο Λισσαβώνας διαπίστωσε την παραγραφή μέρους των αποδιδόμενων πράξεων και απάλλαξε τον προσφεύγοντα από τις υπόλοιπες. Η σχετική απόφαση κατέστη αμετάκλητη στις 26 Ιουνίου 2015⁷.

Διαφορετική ήταν η εξέλιξη της ποινικής διαδικασίας. Οι αρχικές κατηγορίες αφορούσαν τα αδικήματα της χειραγώγησης της αγοράς, της πλαστογραφίας και της διακεκριμένης απάτης, η παραπομπή σε δίκη περιορίστηκε όμως στα δύο πρώτα⁸. Κατά την εκδίκαση της υπόθεσης, η πλαστογραφία αντιμετωπίστηκε ως επιβαρυντική έκφανση της χειραγώγησης της αγοράς και απορροφήθηκε από αυτήν. Ο Pinhal καταδικάστηκε σε ποινή φυλάκισης δύο ετών με αναστολή, υπό τον όρο καταβολής 300.000 ευρώ σε φιλανθρωπικό οργανισμό⁹. Η καταδικαστική απόφαση απέκτησε ισχύ δεδικασμένου στις 14 Ιουλίου 2016, ενώ, μετά την εκπλήρωση του ανωτέρω όρου, η ποινή θεωρήθηκε αποσβεσθείσα¹⁰.

Τρίτο σκέλος αποτέλεσε η διοικητική διαδικασία ενώπιον της Comissão do Mercado de Valores Mobiliários (CMVM). Η Επιτροπή απέδωσε στον προσφεύγοντα έξι ιδιαίτερες σοβαρές παραβάσεις σχετικές με την υποχρέωση παροχής ποιοτικής χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και του επέβαλε πρόστιμο 800.000 ευρώ, συνοδευόμενο από δύο πενταετείς επαγγελματικούς αποκλεισμούς¹¹. Η άσκηση ενδίκων βοηθημάτων, σε συνδυασμό με την παραγραφή μέρους των πράξεων, επέφερε μεταβολή του αρχικού κυρωτικού αποτελέσματος: το πρόστιμο διαμορφώθηκε τελικώς σε 700.000 ευρώ, ενώ οι παρεπόμενες κυρώσεις περιορίστηκαν και θεωρήθηκαν αποσβεσθείσες, κατόπιν συνυπολογισμού των κυρώσεων που είχαν ήδη εκτελεστεί¹².

III. Από την παραπομπή στην Ευρεία Σύνθεση στο συμβατικό πλαίσιο του *ne bis in idem*

Ο πυρήνας των αιτιάσεων του Pinhal εντοπιζόταν στην πολλαπλή κυρωτική μεταχείρισή του για συμπεριφορές που, κατά τον ίδιο, ανάγονταν στην ίδια πραγματική βάση. Υπό το πρίσμα αυτό, προέβαλε παραβίαση της αρχής *ne bis in idem* του άρθρου 4 του Έβδομου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, ενώ παράλληλα επικαλέστηκε το άρθρο 13 ΕΣΔΑ, υποστηρίζοντας ότι η πορτογαλική έννομη τάξη δεν του παρείχε αποτελεσματικό μέσο προστασίας έναντι της επικαλούμενης παραβίασης¹³. Σε πρώτο στάδιο, το Τμήμα απέρριψε ομόφωνα τις αιτιάσεις του με την απόφαση της 8ης Οκτωβρίου 2024. Κατόπιν αιτήματος του προσφεύγοντος, ωστόσο, η υπόθεση εισήχθη ενώπιον της Ευρείας Συνθέσεως στις 17 Μαρτίου 2025¹⁴. Η τελευταία περιόρισε προηγουμένως το αντικείμενο της εξέτασής της: διαχώρισε την προσφυγή υπ' αριθ. 2276/20, ως προς την οποία είχε ήδη μεσολαβήσει κρίση περί απαραδέκτου, και προχώρησε στην επί της ουσίας εξέταση αποκλειστικά της υπ' αριθ. 48047/15 προσφυγής¹⁵.

³. Ibid, παρ. 14 έως 15.

⁴. Ibid, παρ. 15 έως 16.

⁵. Ibid, παρ. 17 έως 19.

⁶. Ibid, παρ. 19 έως 25.

⁷. Ibid, παρ. 26 έως 35.

⁸. Ibid, παρ. 36 έως 41.

⁹. Ibid, παρ. 42 έως 44.

¹⁰. Ibid, παρ. 55 έως 59.

¹¹. Ibid, παρ. 60 έως 63.

¹². Ibid, παρ. 67 έως 80.

¹³. Ibid, παρ. 4 και 12.

¹⁴. Ibid, παρ. 6 έως 11.

¹⁵. Ibid, παρ. 138 έως 140.

Ιδιαίτερη σημασία απέκτησε, ήδη πριν από την εξέταση της βασιμότητας της αιτίας περί *ne bis in idem*, η θέση που είχε διατυπώσει η Πορτογαλία ως προς το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 του Έβδομου Πρωτοκόλλου. Με αυτήν επιδιωκόταν ο περιορισμός της έννοιας της «ποινικής παράβασης» μόνο στις πράξεις που χαρακτηρίζονται ως ποινικές από το εσωτερικό δίκαιο. Η Ευρεία Σύνθεση δεν αντιμετώπισε τη θέση αυτή ως ερμηνευτική δήλωση, αλλά ως επιφύλαξη κατά την έννοια της ΕΣΔΑ¹⁶. Ο χαρακτηρισμός αυτός είχε καθοριστικές συνέπειες για το κύρος της: το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι δεν πληρούνταν οι απαιτήσεις του άρθρου 57 παρ. 2 ΕΣΔΑ, καθώς η επιφύλαξη δεν συνοδευόταν από τη σύντομη έκθεση της οικείας εθνικής νομοθεσίας, ενώ έκρινε περαιτέρω ότι το περιεχόμενό της δεν συμβιβαζόταν με το αντικείμενο και τον σκοπό της κατοχυρούμενης εγγύησης¹⁷.

Η συλλογιστική αυτή αναδεικνύει συγχρόνως μία θεμελιώδη παράμετρο της προστασίας του *ne bis in idem*: η υπαγωγή μιας διαδικασίας στην «ποινική» ύλη της Σύμβασης δεν μπορεί να εξαρτάται από τον τυπικό χαρακτηρισμό που της προσδίδει η εθνική έννομη τάξη, αλλά κρίνεται αυτοτελώς σε συμβατικό επίπεδο¹⁸. Προς τον σκοπό αυτό ενεργοποιούνται τα κριτήρια *Engel*, ήτοι ο χαρακτηρισμός της παράβασης κατά το εσωτερικό δίκαιο, η ίδια η φύση της παράβασης και η φύση και βαρύτητα της επαπειλούμενης κύρωσης. Τα δύο τελευταία κριτήρια δεν απαιτείται, κατ' αρχήν, να συντρέχουν σωρευτικά¹⁹. Η αυτοτελής αυτή προσέγγιση λειτουργεί ως ουσιαστικό ανάχωμα απέναντι στο ενδεχόμενο παράκαμψης της εγγύησης του *ne bis in idem* μέσω της τυπικής υπαγωγής κυρώσεων κατασταλτικού χαρακτήρα στη σφαίρα του διοικητικού δικαίου, λειτουργία που έχει επισημανθεί και στην ελληνική θεωρία²⁰.

IV. Η συστηματοποίηση των κριτηρίων ελέγχου του *ne bis in idem*

Για την εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem*, η Ευρεία Σύνθεση ακολούθησε διαδοχικό έλεγχο τριών προϋποθέσεων: προηγείται η διαπίστωση του «ποινικού» χαρακτήρα των επίμαχων διαδικασιών και ακολουθεί η εξέταση των δύο συστατικών στοιχείων της αρχής, δηλαδή της ταυτότητας της παράβασης (*idem*) και της ύπαρξης δεύτερης δίωξης ή κύρωσης (*bis*)²¹.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι διευκρινίσεις του Δικαστηρίου ως προς το περιεχόμενο του *idem*. Σημείο αναφοράς δεν αποτελεί η νομική υπαγωγή της συμπεριφοράς, αλλά τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά στα οποία θεμελιώνονται οι περισσότερες κυρωτικές διαδικασίες. Για να στοιχειοθετηθεί το *idem*, τα ουσιαστικά πραγματικά στοιχεία που συγκροτούν την αντικειμενική υπόσταση των επίμαχων παραβάσεων πρέπει να ταυτίζονται· η απλή επικάλυψη ή η ουσιαστική ομοιότητά τους δεν αρκεί²². Κατά συνέπεια, ούτε η διαφορετική νομική αξιολόγηση των ίδιων γεγονότων ούτε η επίκληση διαφορετικού προστατευόμενου έννομου αγαθού αρκούν αφ' εαυτών για να αποκλείσουν την ταυτότητα. Το ενδιαφέρον μετατοπίζεται, έτσι, από το *idem crimen* στο *idem factum*, δηλαδή από την ταυτότητα του νομικού χαρακτηρισμού στην ταυτότητα της πραγματικής βάσης των παραβάσεων²³.

Η *Jesus Pinhal* κινείται, κατά τούτο, στη νομολογιακή κατεύθυνση που είχε χαράξει η *Sergey Zolotukhin κατά Ρωσίας*, διατηρώντας ως αφετηρία έναν πραγματοκεντρικό προσδιορισμό του *idem*. Συγχρόνως, όμως, η Ευρεία Σύνθεση εξειδικεύει την προγενέστερη νομολογία, απαιτώντας αυστηρότερη ταυτότητα των ουσιαστικών πραγματικών στοιχείων και διακρίνοντάς την από περιπτώσεις απλής ή μερικής επικάλυψής τους²⁴.

V. Ο έλεγχος του *bis*: ουσιαστική και χρονική συνάφεια των διαδικασιών

Ως προς το *bis*, η Ευρεία Σύνθεση κινείται εντός του νομολογιακού πλαισίου που διαμορφώθηκε με την *A και B κατά Νορβηγίας*. Η παράλληλη ή διαδοχική διεξαγωγή περισσότερων κυρωτικών διαδικασιών δεν προσκρούει

¹⁶ Ibid, παρ. 149 έως 153. Βλ., επίσης, ΕΔΔΑ, *Belilos κατά Ελβετίας* (Προσφυγή Νο 10328/83), απόφαση της 29ης Απριλίου 1988, παρ. 49 και 55.

¹⁷ *Jesus Pinhal*, ό.π., παρ. 154 έως 166. Πρβλ ΕΔΔΑ, *Grande Stevens και λοιποί κατά Ιταλίας* (Προσφυγές Nos 18640/10, 18647/10, 18663/10, 18668/10 και 18698/10), απόφαση της 4ης Μαρτίου 2014, παρ. 207 έως 211.

¹⁸ *Jesus Pinhal*, ό.π., παρ. 202 έως 203 και 242 έως 243.

¹⁹ Ibid, παρ. 203 και 242. ΕΔΔΑ, *Engel και λοιποί κατά Κάτω Χωρών* (Προσφυγές Nos 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 και 5370/72), απόφαση της 8ης Ιουνίου 1976, παρ. 82.

²⁰ Ε. ΠΡΕΒΕΔΟΥΡΟΥ, Η εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem* στην περίπτωση σωρευτικής επιβολής διοικητικών κυρώσεων: με αφορμή την απόφαση ΣτΕ 1091/2015, ΘΠΔΔ, 2015, σ. 524 επ.

²¹ *Jesus Pinhal*, ό.π., παρ. 199 έως 201 και 241.

²² Ibid, παρ. 223 έως 226 και 244 έως 246.

²³ Ibid, παρ. 221 έως 226. Βλ. Ο. ΤΣΟΛΚΑ, *Ne bis in idem* και εσωτερικό δυαδικό σύστημα κυρώσεων για την “αυτή παράβαση”: μια σύνθετη προβληματική εν μέσω “διασταυρώσεων” της ΕΣΔΑ με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, ΠοινΧρ ΞΕ', 2015, σσ. 625, 636 έως 640.

²⁴ ΕΔΔΑ, *Sergey Zolotukhin κατά Ρωσίας* (Προσφυγή Νο 14939/03), απόφαση της 10ης Φεβρουαρίου 2009 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 82 έως 84. *Jesus Pinhal*, ό.π., παρ. 223 έως 226.

αφ' εαυτής στο άρθρο 4 του Έβδομου Πρωτοκόλλου, εφόσον οι διαδικασίες αυτές εμφανίζουν μεταξύ τους τέτοιο βαθμό ουσιαστικής και χρονικής σύνδεσης, ώστε να μπορούν να αντιμετωπισθούν ως μέρη ενός ενιαίου και συνεκτικού κυρωτικού μηχανισμού²⁵. Την ύπαρξη αυτού του «επαρκώς στενού συνδέσμου» φέρει το βάρος να καταδείξει με πειστικό τρόπο το εναγόμενο κράτος²⁶.

Η ουσιαστική σύνδεση δεν εξαντλείται στην ένταξη των επιμέρους διαδικασιών στο ίδιο εθνικό κυρωτικό σύστημα. Απαιτείται, καταρχάς, αυτές να επιτελούν συμπληρωματικές λειτουργίες, ανταποκρινόμενες σε διαφορετικές όψεις της ίδιας αντικοινωνικής συμπεριφοράς και στην προστασία διακριτών εννόμων αγαθών²⁷. Παράλληλα, η δυνατότητα σώρευσης πρέπει να στηρίζεται σε επαρκώς σαφές και προβλέψιμο νομοθετικό πλαίσιο, ώστε ο ενδιαφερόμενος να μπορεί ευλόγως να προβλέψει ότι η συμπεριφορά του ενδέχεται να ενεργοποιήσει περισσότερες της μίας κυρωτικές διαδικασίες²⁸. Η απαιτούμενη συνοχή πρέπει να αποτυπώνεται και στον τρόπο διεξαγωγής τους: η ύπαρξη αποτελεσματικού συντονισμού μεταξύ των αρμόδιων αρχών, με σεβασμό των δικαιωμάτων υπεράσπισης και χωρίς περιττή επανάληψη της συλλογής και αξιολόγησης του ίδιου αποδεικτικού υλικού, αποτελεί αυτοτελή παράμετρο του ελέγχου²⁹.

Ιδιαίτερη βαρύτητα προσδίδει η *Jesus Pinhal* στο τελικό κυρωτικό αποτέλεσμα. Η σώρευση διαδικασιών μπορεί να παραμείνει συμβατή με το *ne bis in idem* μόνον εφόσον το συνολικό βάρος που επιβάλλεται στον ενδιαφερόμενο τελεί σε αναλογία προς τη βαρύτητα της συμπεριφοράς του. Η Ευρεία Σύνθεση αναβαθμίζει, μάλιστα, την αναλογικότητα σε παράγοντα ιδιαίτερης σημασίας, ικανό, αναλόγως των περιστάσεων, να αποκτήσει αποφασιστική βαρύτητα για την κρίση περί υπάρξεως επαρκούς ουσιαστικού συνδέσμου³⁰. Η αποτροπή μιας δυσανάλογης σωρευτικής επιβάρυνσης μπορεί να επιτυγχάνεται με διαφορετικές νομοθετικές τεχνικές, όπως μέσω κανόνων ειδικότητας ή απορρόφησης, της θέσπισης ανώτατου ορίου στη συνολική κύρωση ή του υποχρεωτικού συνυπολογισμού της κύρωσης που έχει ήδη επιβληθεί κατά τον καθορισμό της επόμενης³¹. Αν, εξάλλου, έχει προηγηθεί αθωωτική κρίση, η μεταγενέστερη διαδικασία δεν μπορεί να εξελίσσεται ανεξάρτητα από αυτήν· οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να συνεκτιμούν ρητώς το περιεχόμενο και την αιτιολογία της, κατά τρόπο που να διαφυλάσσονται τα αποτελέσματα του δεδικασμένου³².

Αυτοτελή διάσταση του ελέγχου αποτελεί ο χρονικός σύνδεσμος. Η Σύμβαση δεν αξιώνει οι διαδικασίες να εκκινούν, να εξελίσσονται και να ολοκληρώνονται ταυτόχρονα. Απαιτεί, όμως, η μεταξύ τους χρονική απόσταση να μην είναι τέτοια ώστε η πολλαπλότητα των διαδικασιών να μετατρέπεται για τον ενδιαφερόμενο σε παρατεταμένη κατάσταση αβεβαιότητας ή σε δυσανάλογη χρονική επιβάρυνση³³. Υπό αυτή την έννοια, η συμβατότητα ενός δυαδικού συστήματος κυρώσεων με την αρχή *ne bis in idem* δεν κρίνεται από την τυπική αυτοτέλεια των επιμέρους διαδικασιών, αλλά από τη συνολική λειτουργία τους: τον ποινικό χαρακτήρα τους, την ταυτότητα της πραγματικής τους βάσης και, ιδίως στο επίπεδο του *bis*, τον πραγματικό συντονισμό και την αναλογικότητα του συνολικού κυρωτικού αποτελέσματος³⁴.

VI. Η εφαρμογή των κριτηρίων στην *Jesus Pinhal* – Αποτίμηση

Εφαρμόζοντας το παραπάνω πλαίσιο στην υπόθεση, η Ευρεία Σύνθεση υπήγαγε καταρχάς αμφότερες τις διοικητικές διαδικασίες στην «ποινική» ύλη του άρθρου 4 του Έβδομου Πρωτοκόλλου. Η κρίση αυτή στηρίχθηκε στα κριτήρια *Engel* και, ιδίως, στη φύση των επίμαχων παραβάσεων και στην ένταση των επαπειλούμενων χρηματικών και επαγγελματικών κυρώσεων³⁵. Στη συνέχεια, κατά την εξέταση του *idem*, το Δικαστήριο εντόπισε πραγματική ταυτότητα μεταξύ των διαδικασιών ως προς την παροχή ψευδών πληροφοριών προς την Banco de

²⁵ ΕΔΔΑ, *A και B κατά Νορβηγίας* (Προσφυγές Νος 24130/11 και 29758/11), απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2016 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 107 και 122 έως 134. *Jesus Pinhal*, ό.π., παρ. 228 έως 237.

²⁶ *Jesus Pinhal*, ό.π., παρ. 237, 248 και 250.

²⁷ *Ibid*, παρ. 230 και 248 έως 250.

²⁸ *Ibid*, παρ. 231 και 250 στοιχείο β'.

²⁹ *Ibid*, παρ. 232 έως 233 και 250 στοιχεία γ' και δ'.

³⁰ *Ibid*, παρ. 234 έως 237 και 249 έως 250.

³¹ *Ibid*, παρ. 236. Πρβλ. ΔΕΕ C-524/15, *Menci*, 20.03.2018, ECLI:EU:C:2018:197, σκ. 55 έως 63, και C-117/20, *bpost*, 22.03.2022, ECLI:EU:C:2022:202, σκ. 49 έως 51.

³² *Jesus Pinhal*, ό.π., παρ. 237 και 250 στοιχείο δ'. ΕΔΔΑ, *Mihalache κατά Ρουμανίας* (Προσφυγή Νο 54012/10), απόφαση της 8ης Ιουλίου 2019 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 97 και 116.

³³ *Jesus Pinhal*, ό.π., παρ. 238 έως 240. Πρβλ. ΕΔΔΑ, *Karpetanios και λοιποί κατά Ελλάδας* (Προσφυγές Νος 3453/12, 42941/12 και 9028/13), απόφαση της 30ής Απριλίου 2015, παρ. 67 έως 74.

³⁴ Η ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Το τέλος των δυαδικών κυρώσεων, ΠοινΧρ ΞΕ', 2015, σσ. 623-624. Α.Π. ΑΡΓΥΡΟΣ, Η αρχή *ne bis in idem*: με αφορμή την απόφαση 1741/2015 της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, ΕφημΔΔ, 2016, σσ. 102-109.

³⁵ *Jesus Pinhal*, ό.π., παρ. 251 έως 259.

Portugal και την CMVM κατά το διάστημα 2003-2007, κρίνοντας ότι οι αντίστοιχες κατηγορίες θεμελιώνονταν στα ίδια ουσιώδη πραγματικά περιστατικά με εκείνα που αποτέλεσαν αντικείμενο της ποινικής διαδικασίας³⁶.

Η διαπίστωση του *idem* δεν οδήγησε, ωστόσο, αυτομάτως σε κρίση περί απαγορευμένης διπλής δίωξης. Το αποφασιστικό ζήτημα μετατοπίστηκε στην ύπαρξη επαρκώς στενού ουσιαστικού και χρονικού συνδέσμου μεταξύ των τριών διαδικασιών. Ως προς την ουσιαστική τους συμπληρωματικότητα, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη ότι καθεμία απέβλεπε στην αντιμετώπιση διαφορετικής όψης της επίμαχης συμπεριφοράς: στην προστασία της αξιοπιστίας της παρεχόμενης προς το επενδυτικό κοινό πληροφόρησης, στη διαφύλαξη της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος και της εθνικής οικονομίας και, αντιστοίχως, στην προστασία της ομαλής και ακέραιης λειτουργίας της κεφαλαιαγοράς³⁷. Σημαντικό θεωρήθηκε επίσης ότι η δυνατότητα ενεργοποίησης περισσότερων κυρωτικών μηχανισμών ήταν ευλόγως προβλέψιμη για τον προσφεύγοντα, λαμβανομένης υπόψη τόσο της ιδιότητάς του ως έμπειρου ανώτατου τραπεζικού στελέχους όσο και της σαφούς πρόβλεψης των σχετικών υποχρεώσεων και απαγορεύσεων στο εφαρμοστέο δίκαιο της κεφαλαιαγοράς, το τραπεζικό και ποινικό δίκαιο³⁸.

Η απαιτούμενη συνοχή διαπιστώθηκε και στο δικονομικό επίπεδο. Οι εμπλεκόμενες αρχές δεν ενήργησαν ως πλήρως απομονωμένοι κυρωτικοί μηχανισμοί, αλλά προέβησαν σε ανταλλαγή πληροφοριών και αποδεικτικού υλικού. Η δε επανάληψη ορισμένων αποδεικτικών ενεργειών δεν θεωρήθηκε ότι διέρρηξε τον μεταξύ τους σύνδεσμο, καθώς συνδεόταν αφενός με την ιδιαίτερη πολυπλοκότητα της υπόθεσης και αφετέρου με αιτήματα του ίδιου του προσφεύγοντος προς διασφάλιση των δικαιωμάτων υπεράσπισής του³⁹. Στην ίδια κατεύθυνση αξιολογήθηκε το γεγονός ότι οι μεταγενέστερες εθνικές κρίσεις δεν αγνόησαν την προηγηθείσα αθώωση στη διαδικασία ενώπιον της Banco de Portugal, ενώ οι ήδη εκτελεσθείσες παρεπόμενες κυρώσεις συνυπολογίστηκαν κατά τρόπο ώστε να μην επιβληθούν εκ νέου⁴⁰.

Κρίσιμο για τη συνολική αξιολόγηση υπήρξε, τέλος, το σωρευτικό κυρωτικό βάρος. Παρά το γεγονός ότι το ποσό των 300.000 ευρώ, η καταβολή του οποίου είχε τεθεί ως όρος για την αναστολή της στερητικής της ελευθερίας ποινής, δεν αφαιρέθηκε από το πρόστιμο που επιβλήθηκε στο πλαίσιο της διαδικασίας της CMVM, η Ευρεία Σύνθεση δεν θεώρησε ότι η συνολική επιβάρυνση υπερέβαινε το αναγκαίο μέτρο. Συνεκτίμησε προς τούτο τη σοβαρότητα και την έκταση της επίμαχης συμπεριφοράς, καθώς και τις συνέπειές της για την αγορά κινητών αξιών και την εθνική οικονομία⁴¹. Υπό το σύνολο των περιστάσεων αυτών, κατέληξε, με πλειοψηφία δεκαπέντε ψήφων έναντι δύο, ότι οι τρεις διαδικασίες αποτελούσαν επιμέρους στοιχεία ενός επαρκώς συνεκτικού κυρωτικού συστήματος και, ως εκ τούτου, δεν στοιχειοθετήθηκε παραβίαση του άρθρου 4 του Έβδομου Πρωτοκόλλου⁴². Αντίστοιχα, δεν προχώρησε σε αυτοτελή εξέταση της αιτίας υπό το άρθρο 13 ΕΣΔΑ, θεωρώντας ότι το ζήτημα καλυπτόταν από την ειδικότερη εγγύηση του άρθρου 4 του Έβδομου Πρωτοκόλλου, ως *lex specialis*⁴³.

Η σημασία της *Jesus Pinhal* υπερβαίνει, πάντως, την εφαρμογή των ήδη διαμορφωμένων κριτηρίων στη συγκεκριμένη υπόθεση. Η Ευρεία Σύνθεση επιχειρεί μια σαφέστερη συστηματοποίηση των επιμέρους σταδίων του ελέγχου του *ne bis in idem*, διαχωρίζοντας ιδίως την ταυτότητα της πραγματικής βάσης των παραβάσεων από τη διαφορετικότητα των σκοπών που υπηρετούν οι επιμέρους κυρωτικές διαδικασίες. Ενώ η πρώτη εξετάζεται στο πλαίσιο του *idem*, η λειτουργική διαφοροποίηση και τα προστατευόμενα έννομα αγαθά αποκτούν σημασία κατά την εξέταση του *bis* και, ειδικότερα, κατά την αξιολόγηση της συμπληρωματικότητας των διαδικασιών⁴⁴. Παράλληλα, αναδεικνύεται εντονότερα η ανάγκη το εθνικό κυρωτικό σύστημα να διαθέτει εκ των προτέρων σαφές πλαίσιο συντονισμού, να αποτρέπει την περιττή επανάληψη διαδικαστικών ενεργειών, να λαμβάνει υπόψη προηγούμενες αθωωτικές ή καταδικαστικές κρίσεις και να εξασφαλίζει ότι το συνολικό κυρωτικό αποτέλεσμα παραμένει αναλογικό⁴⁵.

Ακριβώς στο σημείο αυτό εντοπίζεται, ωστόσο, και η βασική ένταση που συνοδεύει τη νομολογιακή κατασκευή. Μολονότι το *ne bis in idem* κατοχυρώνεται ως δικαίωμα μη υποκείμενο σε παρέκκλιση, η εφαρμογή του δεν αποκλείει καθεαυτή την ύπαρξη περισσότερων διαδικασιών ποινικού χαρακτήρα για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, εφόσον αυτές εμφανίζουν επαρκή συνοχή και το συνολικό κυρωτικό αποτέλεσμα παραμένει

³⁶. Ibid, παρ. 260 έως 266.

³⁷. Ibid, παρ. 269 έως 270.

³⁸. Ibid, παρ. 271 έως 276.

³⁹. Ibid, παρ. 277 έως 280.

⁴⁰. Ibid, παρ. 281 έως 286.

⁴¹. Ibid, παρ. 285 έως 286.

⁴². Ibid, παρ. 288 έως 289 και διατακτικό σημείο 3.

⁴³. Ibid, παρ. 290 έως 295 και διατακτικό σημείο 4.

⁴⁴. Μερικώς αντίθετη γνώμη δικαστή Pavli στην *Jesus Pinhal*, ό.π., παρ. 2 και 34 έως 40.

⁴⁵. Αντίθετη γνώμη δικαστή Serghides στην *Jesus Pinhal*, ό.π., παρ. 4 έως 15 και 21 έως 29.

αναλογικό. Η αντίφαση αυτή αποτέλεσε και βασικό σημείο της αντίθετης γνώμης του δικαστή Serghides, ο οποίος αμφισβήτησε συνολικά τη συμβατότητα της θεωρίας του «ολοκληρωμένου συστήματος» με τον απόλυτο χαρακτήρα της εγγύησης⁴⁶. Από διαφορετική αφετηρία, ο δικαστής Pavli δέχθηκε μεν ότι η σχέση μεταξύ της ποινικής διαδικασίας και εκείνης ενώπιον της Banco de Portugal δεν παραβίαζε το άρθρο 4, θεώρησε όμως ότι η περαιτέρω συνέχιση της διαδικασίας της CMVM μετά την οριστικοποίηση της ποινικής καταδίκης υπερέβη τα όρια που θέτει η αρχή⁴⁷.

Υπό το πρίσμα αυτό, η *Jesus Pinhal* δεν σηματοδοτεί εγκατάλειψη της νομολογίας της *A και B κατά Νορβηγίας*. Αντιθέτως, διατηρεί τη βασική δυνατότητα συνύπαρξης περισσότερων ποινικού χαρακτήρα διαδικασιών, αλλά επιχειρεί να οργανώσει αυστηρότερα τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες αυτή μπορεί να γίνει ανεκτή. Η προβλεψιμότητα της πολλαπλής κυρωτικής αντίδρασης, ο πραγματικός συντονισμός των αρμόδιων αρχών, ο σεβασμός των αποτελεσμάτων προηγούμενων κρίσεων και, κυρίως, η αναλογικότητα του συνολικού κυρωτικού βάρους αναδεικνύονται έτσι σε κεντρικές εγγυήσεις για τη συμβατότητα ενός δυαδικού ή πολλαπλού συστήματος κυρώσεων με το άρθρο 4 του Έβδομου Πρωτοκόλλου^{48,49}.

⁴⁶. J. CALLEWAERT, Clarifying Strasbourg, Complicating Europe? Judgment of the ECtHR in *Jesus Pinhal v Portugal* (4 August 2026), <https://johan-callewaert.eu/clarifying-strasbourg-complicating-europe-judgment-of-the-ecthr-in-jesus-pinhal-v-portugal/>, accessed 18 August 2026, ενότιες ‘A narrower definition’ και ‘A reformulation of the criteria’.

⁴⁷. *Jesus Pinhal*, ό.π., παρ. 234 έως 237 και 248 έως 250.

⁴⁸. Αντίθετη γνώμη δικαστή Serghides, ό.π., παρ. 4 έως 15. Μερικώς αντίθετη γνώμη δικαστή Pavli, ό.π., παρ. 3 έως 9.

⁴⁹. *Jesus Pinhal*, ό.π., παρ. 216 έως 250. Πρβλ *A και B κατά Νορβηγίας*, ό.π., παρ. 122 έως 134.